

KARI KOPPERI & RISTO SAARINEN

Läsnäoleva Kristus: Tuomo Mannermaan koulu teologian ja kirkon asialla. STKS:n julkaisuja 301. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura. 2022. 482 s.

Kari Kopperi ja Risto Saarinen ovat tarttuneet tärkeään aiheeseen kirjoittaessaan Tuomo Mannermaasta ja suomalaisesta Luther-koulukunnasta kirjan. Kirjoittajista Risto Saarinen toimii ekumeniikan professorina Helsingin yliopistossa ja Kari Kopperi piispainkokouksen sihteerinä Kirkkohallituksessa. He ovatkin jakaneet kirjoitusvastuut näiden roolien mukaisesti. Saarinen keskittyy Mannermaan akateemiseen uraan ja Kopperi hänen vaikutukseensa Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Molemmat kirjoittajat ovat Mannermaan ohjauksessa väitelleitä ja kirjassa kuuluukin sisäpiiriläisten ääni.

Kirjan nimivalinta, *Läsnäoleva Kristus*, on erinomainen ja kirjoittajat perustelevat otsikkoa monikerroksisesti kirjan kuluessa. Läsnäolevassa Kristuksessa kiteytyy Mannermaan tutkimuksen anti sekä hänen akateeminen ja kirkollinen vaikuttamisensa. Kirja on lähes viisisataa sivua pitkä, mikä osoittaa sen, että kirjoittajat ovat yrittäneet saada samoihin kansiin kaiken mahdollisen. Kirjan sisältö on ryhmitelty sekä temaattisesti että kronologisesti, mikä helpottaa lukemista, mutta tuo osittaista päällekkäisyyttä käsittelyyn. Otsikointi on toimiva ja auttaa lukijaa pysymään kärryillä runsaiden teemojen ja yksityiskohtien viidakossa. Tiukempi rajaus olisi ollut hyödyksi, sillä pituus vastaa kahta normaalia kirjaa.

Luin tekstiä omasta Mannermaan entisen graduseminaarilaisen näkökulmasta ja käsitelen ensin koulukunnan syntyä, joka minulle, 1990-luvulla seminaariin osallistuneelle, oli pääosin uutta tietoa. Tämän jälkeen analysoin Mannermaan akateemista ja kirkollista vaikutusta.

Kirjan kaksi ensimmäistä lukua kuvaavat Mannermaan tutkijanuran alkua ja koulukunnan

syntyä tilanteessa, jossa globaali luterilaisuus herätti kiinnostusta. Mannermaan väitöskirja ja tämän jälkeiset tutkimukset olivat pääosin ekumeniikkaa, eivät niinkään Luther-tutkimusta. Mannermaasta tulikin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ekumeenisten linjausten keskeisin asiantuntija. Luther-tutkimuksen koulukunta syntyi siis kirkon ekumeenisen toiminnan tuloksena, ja tässä oppikeskustelut ortodoksien kanssa olivat merkittäviä.

Mannermaan akateemisia vaikutuksia käsitellään useissa luvuissa läpi kirjan. Kirja analysoi, miten Mannermaan Luther-tutkimusten vastaanotto Saksassa oli kriittinen. Mannermaa löysikin parhaimmat ymmärtäjänsä Yhdysvalloista. Hän osallistui myös pohjoismaisten Luther- ja reformaatiotutkijoiden toimintaan. Kirjoittajat korostavat, että näkemyseroista huolimatta Mannermaa vakiinnutti asemansa yhtenä kansainvälisen Luther-tutkimuksen keskeisistä nimistä.

Akateemista uraa käsittelevistä luvuista minulle heräsi kysymys: miten ihmeessä Suomen Akatemia rahoitti niin monta yhden professorin projektia? Ensimmäisen projektirahoituksen Mannermaa sai jo vuonna 1985, ja Suomen Akatemia rahoitti hänen tutkijaryhmäänsä yhtäjaksoisesti 14 vuoden ajan. Kopperi ja Saarinen kirjoittavat, kuinka korkealta taholta tulevat suosituskirjeet edesauttoivat rahoituksen saamista. Tämän päivän rahoituspäätökset tuntuvat toisinaan epäoikeudenmukaisilta, mutta eivät tuon ajan käytänteet myöskään kovin hyvältä kuulosta. Näillä vuosikausia kestäneillä rahoituksilla on ollut vaikutusta laajan koulukunnan syntyyn ja kasvuun. Suomen Akatemian rahoitusten lisäksi Mainzin yliopiston tutkijavierailurahoituksilla oli kirjan mukaan suuri merkitys Luther-koulukunnalle, erityisesti sen alkuvaiheissa.

Toinen lukiessa nousut kysymys liittyy koulukunnan tutkijoiden miesvaltaisuuteen, minkä myös kirjoittajat nostavat esiin. Mannermaan

ohjauksessa oli vain muutama naistutkija ja heistä ainoastaan Eeva Martikainen teki akateemisen uran Suomessa. Martikaisen tutkimukset eivät tosin keskittyneet Lutheriin. Naistutkijat olivat tuolloin vähemmistössä myös muilla teologisilla oppialoilla, mutta Mannermaan koulukunnassa he loistavat poissaolollaan. Koulukunta on näkyvästi veljespiiri myös kirjan laajassa kuva-aineistossa.

Mannermaan koulukunnan kirkolliset vaikutukset pohjautuvat Luther-tutkimuksiin ja niiden pohjalta käytyihin ekumeenisiin ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sisäisiin keskusteluihin. Eräs näistä oli pitkään keskustelua herättänyt kysymys naispappeudesta, jota Mannermaa taustoitti teologisilla perusteluilla. Kopperi ja Saarinen määrittävät Mannermaan koulukunnan sijoittuvan teologisesti keskelle ja näkevät sen tästä syystä pystyneen vaikuttamaan esimerkiksi naispappeuskeskusteluun. Kaikkiansa Mannermaa oli hyvin kirkollinen, minkä kirjoittajat nostavat hyvin esille. Nykypäivän yliopistoteologian näkökulmasta Mannermaan kirkkosidonnaisuus tuntuu kuitenkin vieraalta.

Itselleni kaikkein kiinnostavimmat kohdat kirjasta käsittelevät Mannermaan vaikutusta diakonian ja sielunhoidon teologiaan ja kirkolliseen keskusteluun näistä työmuodoista. Mannermaa tarttui näihin teemoihin 1990-luvun laman seurauksena ja aihepiirin kirjoitukset on julkaistu valmistumiseni jälkeen. Poikkeuksena on kirja *Kaksi rakkautta*, jonka hän julkaisi jo 1984 ja joka oli kurssikirjallisuutta jo omana opiskeluaikani. Kyseinen teos on Kopperin ja Saarisen mukaan Mannermaan diakonianäkemyksen taustalla. Kirjoittajat ovat itse osallistuneet diakonian ja sielunhoidon linjauksiin ja hyödyntävät tätä sisäpiiriläisen tietoa tulkinnoissaan. Mannermaan myöhemmän vaiheen julkaisut olivat minulle jo aiemmin tuttuja, mutta en ollut hahmottanut käydyn keskustelun kokonaiskuvaa kovinkaan hyvin. Tähän vaikutti se, että olin noina vuosina poissa Suomesta.

Useat kirkossa toimineet koulukuntalaiset ovat vaikuttaneet siihen, että koulukunnan jälki on näkynyt niin kirkon strategioiden valmistelussa kuin vaikkapa eettisen opetuksen

ja rippikoulun uudistustyössä. Keskustelussa tasa-arvoisesta avioliitosta Mannermaan leiri jakautuu kuitenkin kahtia. Molemmilla puolilla rintamaa löytyy Mannermaan koulukunnan kasvatteja, mikä kirjoittajien mukaan osoittaa, ettei koulukunta enää kykene tarjoamaan ratkaisua kaikkiin uusiin kirkollisiin kysymyksiin. Kirjoittajien mukaan koulukunta oli ennen uutta parisuhdekeskustelua ollut harvinaisen yhteneväinen näkemyksiltään, kun nyt varsin samankaltaiset argumentit perustelevat hyvin erilaisia näkemyksiä. Ajat muuttuivat, eikä Mannermaan koulukunta enää edusta kirkollista keskitietä.

Kari Kopperi ja Risto Saarinen ovat huolella dokumentoineet Mannermaan ja hänen koulukuntansa akateemisen ja kirkollisen toiminnan kuudella eri vuosikymmenellä. Luultavasti kirjaa luetaan ja sen merkitys on suurempi kirkollisella kentällä kuin akateemisessa maailmassa johtuen niistä kirkolle relevanteista teemoista, joita Mannermaa tutkimuksissaan ja yleisluontoisissa kirjoituksissaan käsitteli.

Kopperin ja Saarisen teksti etenee sujuvasti ja kirja vei minut kiinnostavalle nojatuolimatkalle oman teologisen ajatteluni juuriin. Vaihdoin pääainetta ekumeniikasta kirkkososiologiaan väitöskirjavaiheessa ja ennen tämän kirjan lukemista olin aina ajatellut, että maisterivaiheen opinnot eivät ole paljonkaan vaikuttaneet omiin tutkimuksiini. Huomaan olleeni väärässä. Mannermaan kirjoitukset ristin teologiasta ovat selvästi nähtävissä tutkimusaiheissani ja tavassani tehdä pastoraaliteologista tutkimusta. Uskon, että myös useilla muilla tämän kirjan lukijoilla on edessä matka oman teologisen ajattelun juurille, niin iso määrä meitä entisiä Mannermaan oppilaita suomalaisessa teologikunnassa on.

Auli Vähäkangas
Pastoraaliteologian professori
Helsingin yliopisto